

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Статтю присвячено особливостям навчально-виховного процесу в роботі з обдарованою молоддю, розглянуто напрями та принципи роботи зі студентами.

Ключові слова: обдарований студент, принципи, напрями, орієнтована освіта, форми, методи.

Статья посвящена особенностям учебно-воспитательного процесса в работе с одаренной молодежью, рассмотрены направления и принципы работы со студентами.

Ключевые слова: одаренный студент, принципы, направления, ориентированное образование, формы, методы.

The article is devoted to the peculiarities of educational process in the work with talented youth, the directions and principles of working with students are considered.

Key words: talented student, principles, directions, oriented education, forms, methods.

Постановка проблеми. Виявлення, навчання і виховання обдарованої й талановитої молоді є одним із головних завдань удосконалення системи освіти будь-якої держави. Сприяння їх подальшому розвитку позитивно впливає на формування творчого потенціалу суспільства, забезпечення можливостей інтенсивного соціального розвитку науки і культури, всіх галузей виробництва.

8 лютого 2001 року вийшов Указ президента України Л. Кучми «Про програму роботи з обдарованою молоддю на 2001 – 2005 роки». Програму роботи з обдарованою молоддю розроблено з метою створення в Україні сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу українського народу, пошуку підтримки і стимулювання інтелектуально і творчо обдарованих дітей та молоді, самореалізації творчої особистості в сучасному суспільстві за допомогою комплексу психолого-педагогічних, організаційних, правових, економічних і науково-практичних заходів.

Аналіз актуальних досліджень. У сучасній літературі з'являється все більше статей, публікацій, які певною мірою охоплюють означену

тему. З огляду на це слід акцентувати увагу на роботах відомого психолога, доктора психологічних наук, Н. Лейтеса. Багато психологічних принципів у розвитку обдарованості висунули О. Антонова, Ю. Бабаєва, Е. Белова, А. Доровской, А. Запорожець, А. Савенков, Н. Максимчук, О. Матюшкін, Н. Поддяков, В. Юркевич.

Свої психологічні моделі були розроблені і західними психологами: Дж. Гилфордом, Дж. Рензулі, П. Торренсом, А. Таннебаумом та ін.

Питання цілісного підходу до обдарованості з урахуванням її особистісних складових розглядали Д. Богоявленська, В. Юркевич, В. Шадриков. Проблему професійного становлення особистості педагога та підготовку його до навчально-педагогічної діяльності з обдарованими учнями розглядали І. Зязюн, С. Гончаренко, В. Моляко, А. Матюшкін, В. Сластьоніна, М. Холодна, С. Сисоєва, Н. Кузьміна, Ф. Гоноволін, О. Щербаков, А. Маркова, В. Маслова, В. Сластьоніна, Г. Сухобська, Н. Тализіна.

Диференціація молоді за творчим потенціалом є дуже різноманітною – від розумового відставання до високої талановитості та творчої обдарованості. Тому проведення досліджень щодо виявлення обдарованої молоді та методів роботи з обдарованими студентами є, безумовно, актуальними та доцільними для ґрунтовнішого аналізу здібностей та пошуку і вибору раціональних методів керівництва процесом навчання.

Мета статті – виявити особливості навчально-виховного процесу в роботі з обдарованою молоддю, схарактеризувати вимоги до принципів взаємодії педагога і студента.

Виклад основного матеріалу. Виявити обдаровану особистість дуже складно. По-перше, природні задатки не знаходяться «на поверхні», і виявити їх можна лише у результаті тривалих спостережень та спеціальних досліджень. По-друге, не кожна діяльність сприяє розвитку здібностей високого рівня, тобто обдарованості, необхідно сформувати специфічні творчі здібності [4].

У зв'язку з цим О. Матюшкін та деякі вітчизняні дослідники сформулювали програмні завдання розвитку творчої обдарованості, починаючи з етапу сімейного виховання, закінчуючи вищою освітою [5].

Варто зазначити, що послідовна, методична робота з обдарованою молоддю здійснюється в системі, основними складовими якої є: педагог; навчально-виховний процес; обдарований студент.

З огляду на це можна стверджувати, що мета роботи з обдарованою молоддю у вищих навчальних закладах полягає в розвитку та реалізації їх творчих здібностей на основі творчого профілю спеціальності.

Основними завданнями вищих педагогічних закладів держави в

межах Болонського процесу є: якість підготовки фахівців; мобільність; відповідність європейському ринку праці; сумісність кваліфікації на вузівському та післявузівському етапах підготовки.

Отже, реалізація цих завдань може здійснюватися за такими напрямками, як:

- розвиток дослідницьких навичок під час розробки дослідницьких проектів та участі в конкурсах;
- проведення творчої роботи у процесі наукових семінарів;
- здійснення індивідуальної творчої роботи з науковими керівниками на кафедрах та лабораторіях;
- включення в роботу наукових шкіл [5; 6].

У зв'язку з цим змінюється методологія процесу навчання, яка полягає у його переорієнтації із лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану та організацію самоосвіти студента. В основу навчання покладено самостійну творчу роботу обдарованого студента. Індивідуальна робота студента розглядається як один із основних компонентів навчальної діяльності, яка передбачає створення умов для найповнішої реалізації творчих можливостей обдарованих студентів через індивідуально спрямований розвиток їх здібностей, науково-дослідницьку роботу і творчу діяльність.

Практична робота викладачів з обдарованими студентами повинна бути індивідуалізованою з урахуванням рівня їх творчих можливостей, навчальних здобутків, інтересів, навчальної активності тощо. Кожен педагог повинен уміти оцінювати рівень творчих здібностей студента на основі синтезованої характеристики творчо обдарованої особистості [1; 8].

Слід наголосити, що у навчально-виховному процесі, орієнтованому на особистісний розвиток обдарованого студента, чільне місце посідає взаємодія педагога й студента.

Аналізуючи науково-педагогічні дослідження [4; 7] можна виділити найважливіші психолого-педагогічні вимоги такої взаємодії:

- педагогічного спілкування (взаємини педагога зі студентами формуються як творча співпраця);
- навчання, освіта і самоосвіта ґрунтується на особистісній зацікавленості студента, його індивідуальних інтересах і здібностях;
- спільна діяльність педагога та студента, а також його самостійна робота;
- ідея вільного вибору форм, напрямів, методів діяльності (розвиває творче мислення, вміння критично оцінювати свої можливості);
- системне мислення, вміння деталізувати інформацію (формує інтелектуальні здібності);

– суб'єктивний підхід, визнання гідності кожної особистості, її права на вибір, власну думку, самостійний учинок;

– співдружність педагогів, колег, однодумців у творчому вихованні майбутніх спеціалістів.

До основних принципів роботи з обдарованими студентами належить принцип індивідуального підходу. Тобто робота зі студентом визначається насамперед його індивідуальними особливостями.

За останні роки чимало вчених та педагогів-практиків звертаються до проблем особистісно орієнтованого навчання, яке акцентує увагу на роботі з обдарованими студентами.

Особистісно орієнтована освіта – це освіта, яка забезпечує розвиток і саморозвиток студента, враховуючи його індивідуальні особливості як суб'єкта пізнання і навчальної діяльності. Вона базується на визнанні за кожним обдарованим студентом права вибору власного шляху розвитку через створення альтернативних форм навчання [3].

В основі особистісно орієнтованого навчання – ряд теоретичних положень, які висував ще свого часу Л. Виготський, а саме:

– в основі процесу повинна бути особиста діяльність учня, а мистецтво вихователя повинно зводитися до того, щоб спрямовувати і регулювати цю діяльність;

– особистий досвід вихованця є основою педагогічної роботи;

– вплив педагога на учня через соціальне середовище;

– виховання здійснюється через власний досвід учня, який цілком визначається навколишнім середовищем, і роль педагога при цьому зводиться до організації і регулювання середовища [2].

Узагальнення науково-педагогічної літератури [1; 6; 8] дає можливість виділити інноваційні форми і методи, які застосовують у навчально-виховному процесі з обдарованими студентами на сучасному етапі, а саме: факультативні заняття; навчання обдарованої молоді індивідуально або у малих групах за програмами творчого розвитку у певних галузях; робота за дослідницькими і творчими проектами; табори, майстер-класи, творчі лабораторії; система творчих фестивалів; конкурси, олімпіади; науково-практичні конференції; інтелектуальні марафони; інтелектуальні ігри; розробка індивідуальних психологічних рекомендацій, аутотренінгів, тестування, анкетування з метою виявлення нахилів, здібностей студентів, їхньої професійної орієнтації та їх індивідуальних програм; залучення батьків до спільної роботи з обдарованими студентами.

Отже, можна стверджувати, що у центрі уваги педагога знаходиться цілісна особа, яка прагне до максимальної реалізації своїх можливостей, відкрита до виховного досвіду, здатна на усвідомлений і відповідальний

вибір.

Висновки і перспективи подальших досліджень. З огляду на наше дослідження констатуємо, що особливості обдарованої молоді зумовлюють необхідність підвищення обізнаності педагогічного колективу із формами й методами розвитку творчої особистості, із сутністю нових навчальних і виховних технологій. Питання про освіту обдарованої молоді залишаються актуальними, тому що пошуки в цій галузі продовжуються. У різних країнах щорічно проводяться сотні досліджень різноманітних аспектів освіти обдарованої молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар Л., Гладушина. Н., Актуальні проблеми роботи з обдарованою молоддю // Науково-методичний журнал. – 2006. – №1. – С. 117 – 124.
2. Выготский Л.С. Собр. соч.: в 6 т. Т. 5. М., 1983.
3. Гарбич О. Особистісно орієнтовані технології в педагогічній роботі з обдарованими дітьми // Молодь і ринок. – 2006. – №2. – С. 44 – 47.
4. Гнатко М.М. Структура обдарованості та засадничі принципи роботи з обдарованими дітьми // Обдарована дитина. – 1998. – №4. – С. 2 – 5.
5. Матюшкин А.М. Загадки одарённости: Проблемы практической диагностики. – М.: Школа – Пресс, 1993.
6. Пашинський А., Хмурич Р. Психологічні особливості обдарованості та творчих здібностей учнівської молоді // Молодь і ринок. – 2006. – №8. – С. 40 – 44.
7. Понамарьова Р.О. Психолого-педагогічні принципи технології особистісно орієнтованого розвитку обдарованої молоді // Обдарована дитина. – 1998. – №8. – С. 2 – 4.
8. Шепотько В.П., Волощук І.С. Організація навчання обдарованих і талановитих школярів // Рідна школа. – 2006. – №8. – С. 27 – 54.